

Furcsa jelentésváltozások

A jelentésváltozás nem ritkaság nyelvünkben. A változásnak többféle formája ismeretes. A 19. században még használták a *hírhedt* szót 'híres' jelentésben. Vörösmartynak Liszt Ferenchez című versében ezt olvassuk: „*Hírhedett* zenésze a világnak...” Ezúttal a *hírhedett* – *híres* szóhasadással alakult ki, és a *híres* pozitív, míg a *hírhedt* negatív tulajdonság jelölőjévé vált. Jelentésszűkülésre álljon itt példaként a *néember*, amely a *né* (*nő*) + *ember* szavakból jött létre, és minden nőre egyaránt vonatkozott. Ma azonban már csak pejoratív jelentése van: „Tiszteletre méltó női tulajdonságok nélküli nő” – olvassuk az értelmező kéziszótárban.

Névátvitellel alakult ki a *lélek* szónak személyre is vonatkozó jelentése. Arany János írja: „*Lélek* az ajtón se be, se ki...” Ezúttal a rész áll az egész helyett (szaknyelven *pars pro toto*), annak egy részét nevezzük meg. Az idézett verssorban a *lélek* az egész személyre, az emberre vonatkozik.

Újabban azonban a jelentésváltozásnak (ha ugyan nevezhető annak) igen szokatlan formáival találkoztam, ugyanis az új jelentéseknek semmilyen kapcsolatuk nincs az eredetivel. Az ilyenek közül mutatok be néhányat. Megjegyzem, hogy ezeket az iskolai étellel kapcsolatban hallottam, ami természetesen nem jelenti azt, hogy egyéb területen nem használják őket.

Elsőként álljon itt a *portfólió*. Néhány évvel ezelőtt bukkant fel ez a szó. A pedagógusoknak kellett (talán kell ma is) *portfóliót* készíteni. De mi a *portfólió* iskolai jelentése? Egy olyan dokumentumot jelöl, amelyet a pedagógus maga készít eddigi tevékenységéről, életpályájáról. Igen ám, csak hogy ez a szó eredetileg egészen mást jelent. Az ÉKsz. szerint: „Egy adott időpontban egy-egy befektető által birtokolt értékpapírok összessége”. Hasonlóan fejt ki a jelentést az Idegen szavak

és kifejezések szótára (Bakos-szótár). Mint látjuk, az eredeti jelentés pénzügyi szakkifejezés.

A következő ilyen furcsaság a *projekt*, amelynek három jelentését adja meg az ÉKsz. Ezeket a jelentéseket a *projektum* címszónál találjuk meg. Lássuk! 1. terv, tervezet, 2. tervmunka, kutatási téma, 3. kutatócsoport, munkacsoport. Ezt a szót is megtaláljuk Bakos Ferenc szótárában hasonló jelentéssel, így: „Hosszú távú (tudományos) terv, tervezet”.

Ezzel szemben az iskolákban a tanulmányi és sportversenyeket, különböző rendezvényeket egyaránt jelölik ezzel a szóval. Mondanom sem kell, hogy ezek a megnevezések nagyon távol vannak az eredeti jelentéstől, tehát névátvitelről ezúttal sem lehet szó.

Utoljára hagytam a *protokollt*, ugyanis ez a „legfiatalabb” a megváltozott jelentésű szavak között. Amikor a koronavírus második hulláma megérkezett, az iskolák megkapták, hogy milyen intézkedéseket kell tenniük. Ezt az írásbeli utasítást nevezték el *protokoll*nak. Szerintem helytelenül, mert az ÉKsz. szerint a *protokoll* jelentése a politikában „nemzetközi tárgyalások jegyzőkönyve”, hivatalos értelemben pedig „a nemzetközi, különösen a diplomáciai érintkezés előírásainak összessége”, míg a nem hivatalos nyelvben „az udvariassági szabályok összessége, különös tekintettel a rangbeli viszonyokra”.

Mivel az említett iskolai nyelvi jelentések nincsenek kapcsolatban az eredetivel, azért használtam cikkem címében a *furcsa* jelzőt. A bemutatott szavakat tehát nem elsősorban az idegen eredetük miatt bírálom, bár jó lenne őket magyar szavakkal helyettesíteni, hanem a jelentésváltozás szokatlan módja ellen van kifogásom.

És még valami! Ezeket az új jelentéseket tanügyigazgatási vagy egyéb szakemberek alkották, a pedagógusok pedig, sajnos, annyira megszokták, hogy ma már gépiesen használják.

Dóra Zoltán